

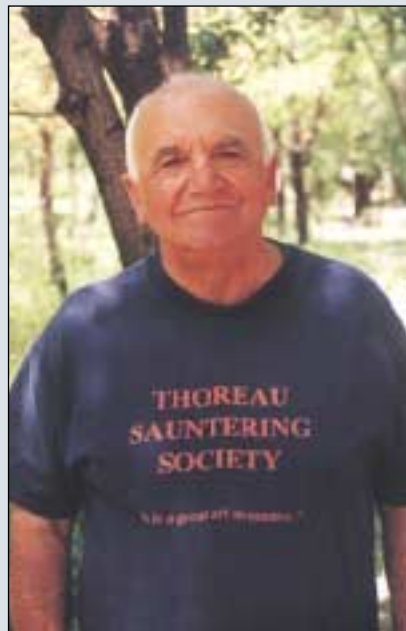
Yaşam

S a r g u n A . T o n t

Yürümek...

Ben pek dernek insanı değilim ama "Thoreau Sauntering Society"ye (Thoreau Avare Dolaşma Derneği) üye olmaktan hiç çekinmedim. Thoreau'dan bu sayfalarda zaten bahsetmiştik (Şair Ruhlu Doğal Tarihçiler, Ağustos, 1996). Kısaca, 19. yüzyılda ABD'nin Concord kasabasında yaşayan Thoreau "sivil itaatsizlik" kavramını ilk ortaya atanlardan biri olmakla kalmamış, daha çevreciliğin adı bile duyulmadığı bir zamanda doğa tahribatına karşı çıkmış, milli park fikrinin ilk savunucularından biri olmuş, bitki ve böceklerin sadece bizlere faydalı olduğu için değil, var oldukları için değerli olduğunu vurgulamış, bütün bu düşüncelerini "Yürümek", "Yaban Elmaları" gibi makalelerde ve en ünlü kitabı *Walden*'de eşine ender rastlanan güzellikte bir üslupla okuyucuya sunmuştur. Aynı benim gibi Thoreau da dernekçi bir insan değilmiş ama, adına kurulan bu dernekten rahatsız olacağını hiç sanmıyoruz. Bizim derneğin ne başkanı ne de sekreteri var. Tüzük hak getire. Üye var ama onların kimler olduğunu bilenler yalnızca Thoreau müzesinde, üzerinde derneğin logosunu taşıyan gömleği satan kişi ve onu denetleyen vergi memuru. Aslında benim tek başıma yaptığım bir toplantıda önerdiğim ve ezici bir çoğunlukla (benim kendi oyum) kabul edilen yeni kurala göre, özellikle Atlantik'in doğusunda yaşayanların üye olabilmeleri için, gömlek satın almaları gerekmiyor. Ben bu Avare Dolaşma Derneği'ne, Concord kentindeki Thoreau Society'nin (bu, başkanı ve üyeleri olan resmi bir dernek) davetlisi olarak verdiğim bir konferanstan hemen sonra gömleği satın alarak üye oldum.

Yürümek deyip de geçmeyin. Atalarımız hominidlerin (insan ailesinin genel adı) ilk kez iki ayak üstüne kalkıp yürümeleri insan evriminin en önemli, deyim yerindeyse, 'adımlarından' biri, belki de en önemlisidir. Geçenlerde Yves Coppens'in bu sayfalarda kısaca değindiği bu konu (Bilim-Teknik, Mart 2001) üzerinde son yıllarda yoğun çalışmalar var. Bilim insanları ilk atalarımızın evrimin hangi basamağında iki ayak üstünde yürümeye başladıklarını kaval ve leğen kemiklerinin şekillerinden çıkarabiliyorlar. 1976 yılında Mary Leakey ve arkadaşlarıysa, hominidlerin 3,5 milyon yıl önce dik olarak yürüdüklerini volkanik küller üzerinde oluşmuş ayak izlerinden çıkardılar. "Peki ama" diyeceksiniz, "maymunlar da saldırı veya avlanma sırasında iki ayak üzerinde yürürler; bu izlerin insanlara ait olduğun-

dan nasıl emin olabiliriz?" Maymun yürürken ağırlık, topuktan ayağın kenarını takip ederek başparmakların ortasına doğru aktarılır. İnsandaysa ağırlık topuk-ayak kenarı-başparmak yönünde aktarılır. İzler dikkatle incelendiği zaman yürüyenlerin bugünkü insanlara benzer bir şekilde yürüdükleri ortaya çıktı. Yine Leakey ve arkadaşlarının 1995 yılında buldukları kemik fosilleri incelendiğinde 4,5 milyon yıl öncesinde bile dik yürüyen hominidlerin yaşadıkları kanıtlandı.

İlk atalarımızın ne tür bir doğal seçim sonucu dik yürümeye başladıkları üzerinde çeşitli varsayımlar var. Yakın zamanlara kadar bilim dünyasında hominidlerin iki ayak üzerinde yürümeyi, ormanlar yok olduktan sonra savannalarda (açıksız büyük ovalar) yaşamaya zorunlu kaldıkları zaman doğal seçim sonrası geliştirdikleri düşüncesi hakimdi. Bu yıl yayımlanan bir makalede (*Nature*, 23 Mayıs) hominidlerin dik yürüme becerilerini orman yaşamını çoktan terkettikten sonra geliştirdikleri ortaya atıldı. Her durumda iki ayak üzerinde yürüyebilmek insanlara çok şey kazandı. Hatta bilim insanları, aile yaşamının başlangıcını da bu harikulade gelişmeye bağlıyorlar. Dik yürüyen bir insan, emekleyene kıyasla avını çok daha kolay yakalayabildiği gibi, bir yerden diğerine çok daha kolay taşıyabilir. Bu da dişinin evde (mağara?) kalıp yavrulara bakmasını sağlayabilir. Ayakta duran bir insanın vücudu daha az güneş ışını aldığından, vücudun fazla ısınmaması açısından çok daha avantajlıdır. Fakat dik yürümenin belki de en büyük avantajı, ellerimizi başka işlerde kullanabilme olanağı. İsterseniz sapını ağızınızla tuttuğunuz bir tenis raketiyle servis

atmayı veya bilgisayar tuşlarına dişlerinizle tuttuğunuz bir çubukla basarak sevgili-nize bir mesaj göndermeyi deneyin. Şaka bir tarafa, ellerimiz boş kalmayı ne çalar saati, ne silikon çipi yapabilir, ne de Paganini'nin kaprislerini çalabiliriz. Kısacası bugünkü yaşamı beynimiz kadar ayaklarımıza da borçluyuz.

Yürümenin evrimsel geçmişi ve sağladığı faydalar böyle; ama yürümenin geçirdiği çok önemli kültürel bir evrimden çok kişinin haberi yok. Belki şaşıracaksınız ama, istisnaları bir yana bırakırsak, Batı ülkelerinde zevk için doğa yürüyüşleri yapmayı bundan iki yüzyıl kadar önce romantikler başlatıyor. Fransız filozofu Jean Jacques Rousseau "Yalnız Gezerin Hayalleri" adlı kitabıyla bu modayı başlatanlardan. İngiltere'de iki dev şair, Coleridge, Wordsworth ve kızkardeşi Mary, Göl Bölgesi'nde saatlerce yürürlermiş. Özellikle Wordsworth'un şiirlerinin çoğu bu gezilerden ilham alınarak yazılmış. Ama kültürel yürümenin bir Darwin'i varsa, o da yazımızın başında takdim ettiğimiz Henry David Thoreau'dur.

Zevk için yürümek, veya Thoreau'nun deyimiyle, "avare avare" dolaşmak pek fazla kişiye nasip olmaz. Örneğin, geçenlerde çok sevdiğim bir grup öğrenciyle uzun bir yürüyüş yaptık. Eğer üniformalı olsaydık, bizi seyreden birisi bizleri cepheye cepheye yetiştirmeye çalışan askeri bir müfreze zannedebilirdi. Yürümeye bir spor olarak bakanlarla bir sorun yok; ama o şekilde yürümekle avare yürümek, duvar boyamakla duvara bir fresko yapmak gibi bambaşka şeylerdir.

Thoreau yürümenin önemini şu satırlarla çok güzel belirtir: "Sağlığımı koruyabilmem için, her gün en az 4 saat, çok kez daha uzun, koruluklarda, tepelerde ve ovalarda, bütün dünyevi düşüncelerden uzak yürümemin gerekli olduğuna inanırım." Hemen biraz sonra Thoreau kendisi için yürümenin spordan daha çok bir macera olduğunu söyler ve bir doğa sever için yürümenin ne ifade ettiğini Wordsworth'un uşağının şu sözüyle vurgular: "Efendimin kütüphanesi burada, ofisiyse doğadadır." Peki ama, hiç bir gözle görülür, elle tutulur maddi kazanç söz konusu olmadığı halde bir insan neden yürüyüşe çıksın? Thoreau'nun yanıtı: "Ben doğada bizi çeken gizli bir mıknatıs olduğuna inanırım." Thoreau için bu mıknatıs havada süzülen bir kuş olabileceği gibi bataklıkta nazlı nazlı sallanan bir zambak da olabilir. Onun için en can-

lı olan, en yaban olandır. "Çok muhabbet, tez ayrılık getirir" sözüne inanan biri olduğum için ben de cefakar bisikletim Düldül'ü evde bırakarak bazen yalnız, bazen bir öğrencimle sık sık yürüyüşe çıkı-

rım. Deniz kıyıları beni çok çeker ama ODTÜ tepeleri de mıknatısın çok etkili olduğu yerlerdir. Gelincikler, göçmen kuşlar, kelebekler kampüsümüzü onurlandırdıkları zaman, onlara hoş geldiniz demeyi hiç ihmal etmem. Gezerken kendimi bütün dünyevi düşüncelerden arındıracak olgunluğa daha ulaşamadım ama, döndüğümde canımı sıkan problemler çok daha önemsiz, çok daha küçük görünür (Tabii aşık değilsem!) Tibetli hacılar gibi, benim de yürüyüşe çıkarken çok kez belirli bir hedefim yoktur. Ayaklarım nereye giderse ben de oraya giderim. Yürürken bazen beynimi, bazen kalbimi dinlerim: "Şu ağacın dallarına yerleşmiş bitki bir asalak mı, yoksa kiracı mı?... Bu kavak ağaçları Monet'nin resimlerindekilere ne kadar benziyor... Havalarda ısındı ama papatyalar neden ortaya çıkmıyor? Şu şahinin süzülüşündeki zerafete bir bak.. " Bütün bunların ötesinde Thoreau'nun bir sözü her zaman aklımdadır: "Cennet başımızın üstünde olduğu kadar ayaklarımızın da altındadır."